די גאָלדענע קייט

פערטליאָר־שריפט פאַר ליטעראַטור
און געזעלשאַפטלעכע פּראָבלעמען

25

אַרויסגעגעבן פון ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ־ישראל

תל־אביב 1956

תּפֿילה אין אוישוויץ

אַ וואַסערפאַל פון געלע אויסגעטריקנטע ביינער.

זיי שיטן זיך געל־צעשפּריצטע, איינער איבער דעם אַנדערן, אַראָפּ, אַראָפּ, צום מיטן פון בלאָק.

פון אַלע שפּאַרונעס און לעכער; איבער זייטן־ברעטער פון די דריי־שטאָקיקע נאַרעס, דריקן זיי זיך אַרויס און שטראָמען פון דער הויך אַראָפּ, אַראָפּ.

טויזנט סקעלעטן האָבן פּלוצלונג געעפנט אויגן. ברייט צעעפנט.

אויסגעטריקנטע ביינער זענען פּלוצלונג אויפגעשטאַנען תחיית־המתים. שנעלער. שנעלער. זיי רייסן זיך פון די ברעטער, אויף וועלכע זיי זענען פריִער געלעגן. אַ פייער־דיקער באַגער שלאָגט פון זייערע אויגן, שנעלער. שנעלער —

באַלד וועט מען אויסטיילן די מיטאָגזופּ!

ביינער רוישן. ביינער קלימפּערן. ביינער סדרן זיך, ביינער שטעלן זיך אויס אין אַ ריי. אַ סקעלעט הינטער אַ סקעלעט. יעדער סקעלעט וויל זיין פריִער אין דער ריי. ביינער קלאַפּן זיך אָן אין ביינער. זיי לעבן! זיי לעבן!

שנעלער. מען האָט שוין געבראַכט די פּעסער מיט זופּ!

ווי אַן אויסגעשטייפּטער רוקן פון אַ שלאַנג ציט זיך דער לאַנגער ציגל־אויוון אין מיטן בלאָק, פון עק ביז עק. קיינער וועט דיר דאָ ניט זאָגן צי אין אָט דעם משונהדיקן ציגל־אויוון איז ווען־אַמאָל געוואָרן געהייצט. יענע, די צענדליקער טויזנטער, וואָס זענען לעצטן ווינטער דאָ געווען, האָבן שוין פון לאַנג מיט זייערע אייגענע לייבער געהייצט דעם קרעמאַטאָריע־אויוון. אָבער יעדע פּאָר אויפגעריסענע אויגן וועלן דיר עס באַלד זאָגן; און אין יעדער פּאָר אויפגעריסענע שוואַרצאַפּלען וועסטו באַלד קענען זען דאָס פּאַרגליווערטע שטיין־געבליבענע בילד: אַ נאַקעטער סקעלעט מיטן קאָפּ אַראָפּ, איבערן רוקן פון ציגל־אויוון. דער שטעקן פון בלאָק־עלטסטער האַקט פון דאָרט אַרויס דעם לעצטן ווייסן וויבריר פון חוט־השדרה־פּאָדעם —

דער לעצטער וויבריר וואָס האָט אים צוגערעדט ער זאָל זיך שטעלן אַ צווייטן מאָל אין ריי צו דער זופּ־אויסטיילונג.

פאַרן אַוועקגיין אין קרעמאַטאָריע האָט ער געוואָלט כאָטש איין מאָל פאַרזוכן דעם טעם פון צוויי זופּן. צוויי פּאָרציעס זופּ אויף איין מאָל! אָ, דער אויסגעבענקטער חלום פון יעדן אין אוישוויץ! ער האָט בשום־אופן ניט געקאָנט איבערלאָזן נאָך זיך זיין חלום אַ ניט־פאַרווירקלעכטן.

אַ וואַסערפאַל פון ביינער.

אויף דער ערד, אַרום דעם לאַנגן ציגל־אויוון, אַ געלער שטראָם נאַקעטע שאַרבנ־קעפּ; אויגן — צעפּונקטע באַגערן, כוואַליעס, כוואַליעס, איינע איבערן רוקן פון דער אַנדערער, צעשוימטע און צעשפּריצטע, צום אויסגעבענקטן ברעג, צום אָנהייב פון בלאָק,

צום אָרט וווּ עס שטייט אַ שווייגנדיק־פּאָרכטיקער, אַ גרויזאַמער, און אַן אימה־געאַכפּער־טער, ווי אַ צויבערער און ווי אַ מכשף, מיטן שעפּלעפּל אין האַנט צווישן פּעסער זופּ, — ער אַליין, דער בלאָק־עלטסטער!

ער וואַרט. זיינע אויגן אַריינגעשטאָכענע אין טיפֿן חלל פֿון לאַנגן בלאָק. דער שעפּלעפּל אין זיין האַנט, נאָר דער שעפּ פֿון לעפּל רוט אויפֿן ראַנד פֿון פּאַס. ער שטייט צווישן די פּאַרע־וואָלקנס פֿון די פּעסער זופּ, ער גייט־אויף פֿון צווישן זיי ווי פֿון צווישן פלאַמען. דער גרויזאַמער שד. דער אוישוויצער טויט איז איצט געהילט אין וואָלקנס פֿון זופּ. ער גופֿא איז איצט — זופּ! ער, דער געוועלטיקער איבער די פּעסער! ער, דער שוידערלעכער זופּ־גאָט!

ער וואַרט. זיין בליק, דער אַריינגעשטאָכענער אין דער טיף פֿון בלאָק, טרייסלט־אויף די אויסגעטריקנטע ביינער. בלאָזט אין זיי אַריין לעבן. און זיי שיטן זיך פֿון ביידע זייטן לענג אויס דעם בלאָק, פֿון די דריי־שטאָקיקע ברעטער־נאַרעס. פֿון אַלע לעכער און שפּאַרונעס. אַראָפּ. אַראָפּ. שנעלער. שנעלער.

אויפֿן רוקן פֿון ציגל־אויוון, נאָענט צו די פּעסער, שטייען די שטובן־דינסטן. הויכע שיסל־שטויסן אויף זייערע אָרעמס, ווי קוימענס וואָס שטייגן העכער פֿון זייערע קעפּ. פֿאַרשיידענע שיסלען: טיפֿע, פֿלאַכע, ברייטע, שמאָלע; פֿאַרזשאַווערט־בלעכענע פֿון אָרעמע יידישע קעלערשטיבער און בלאָ־געשירענע, פֿון באַלעבאַטיש־איינגעפּונדעוועטע היימען, קינדער־שיסעלעך.

מאַמעס, אַרויסגעשלעפּטע ביי נאַכט פֿון די בעטן צו די אוישוויץ־טראַנספּאָרטן, האָבן מיט זיך מיטגעכאַפּט אין גרויסער בהלה, ווער אַ טעפּל, ווער אַ שיסעלע — „זאָל זיין אַ פּיצל ווירטשאַפֿט פֿאַר די קינדער!“ — און דאָס איבערגעלאָזט אויף דער ערד פֿון דער אוישוויצער באַן־ראַמפּע פֿאַרן אַוועקמאַרש צו דער קרעמאַטאָריע.

שיסעלעך און טעפּלעך —

אָ, איר יידישע שיסעלעך און טעפּלעך, ירושהדיקע, מיילער פֿון מאַמעס זענען פֿון אייך געקאָרמעט געוואָרן ווען זיי גופֿא זענען נאָך קליינע קינדער געווען! שיסעלעך און טעפּלעך, אויסגעבראַקירטע, וואָס האָבן מער ניט געטויגט אַז מען זאָל זיי אַוועקפֿירן קיין דייטשלאַנד פֿאַרן דייטשן פֿאָלק — איצט זענען זיי אויפֿגעשטויסן אויף די אָרעמס פֿון די שטובן־דינסטן. הויך־הויך. און טויזנט פֿאָר אַרויסגעזעצטע אויגן קוקן צו זיי. טויזנט הערצער צאַפּלען. טויזנט ליפּן פּרעפּלען אַ תּפֿילה:

— — אָ, גאָט! צוקומענדיק צום שטובן־דינסט, זאָל אויף מיר אויספֿאַלן אַ גרויסע שיסל!..

יעדער ווייס, אַז אין אַ גרויסער שיסל באַקומט מען ניט מער ווי אין אַ קליינער. זיגפֿריד, דער בלאָק־עלטסטער, האָט זיין אייגענע שעפּלעפּל און זיין אייגענע מאָס. פֿון דעסטוועגן פּלאַטערט דאָס לעבן אין דיין סקעלעט: „אָ, גאָט, אַ גרויסע שיסל!..“ פֿון אַ גרויסער שיסל עסט זיך אַנדערש. נאָכן אויפֿעסן איז פֿאַראַן מער שיסל צום לעקן. און דער עיקר: צוריקגייענדיק פֿון פּאַס מיט אַ גרויסער שיסל אין די הענט, ביסטו זיכער אַז עס וועט זיך, חלילה, ניט אויסגיסן קיין טראָפּן פֿון דיין פּאָרציע זופּ. „אָ, גאָט! נאָר דאָס זאָל מיר ניט טרעפֿן!“...

אָפּט מאָל: דו גייסט צוריק פֿון פּאַס מיט דער פּאָרציע קאָכיקער זופּ אין אַ קליין שיסעלע; דאָס וואַסער־שפּיגעלע דערגייט ביז צום ראַנד; עס ברענט דיר די שפּיץ פֿינגער; דו ביסט אויף צוריקוועגס צו דיין נאַרע, און דו דאַרפֿסט זיך אַדורכשטופּן צווישן

הערדעס העפּטלינגס וואָס שטייען דיר אין וועג — און קוקן. רק זיי קוקן! דאָס לעבן אין דיר שטייט שוין אויפֿן שפּיץ פֿון אָטעם. דו שפּירסט: דײַנע אויגן קריכן אַרויס פֿון די לעכער. נאָר דו קענסט ניט און דו טאָרסט ניט אַוועקנעמען די אויגן פֿון איבערגייענדיקן וואַסער־שפּיגעלע וואָס הייבט זיך איבער די ראַנדן. און דאָ, אַרום דיר, רק מען שטופּט זיך, און מען קוקט: „מוזלמענער! פֿאַרשטונקענע מוזלמענער! וואָס האָט איר זיך דאָ אַוועקגעשטעלט? פֿאַרפֿוילטע מוזלמענער! פֿאַרברענט זאָלט איר ווערן אין קרעמאַטאָריע. לאָזט אַדורך! לאָזט אַדורך!"... און זיי — רק זיי שטייען דיר אין וועג און קוקן. פּלוצלונג — אַ שטופּ אינעם עלנבויגן, און...

סקעלעטן וואַרפֿן זיך צו דער ערד. ביינער אויף ביינער. אַ פֿאַרפּלאָנטענער באַרג ציינער בייסן זיך איין אין ציינער. צינגער זייגן פֿון דער שוואַרצער ערד, לעקן־אויס ביזן סוף דעם פֿאַרגאָסענעם ריח פֿון זופּ.

דעריבער, שטייענדיק אין ריי, קוקן טויזנט פּאָר אַרויסגעזעצטע אויגן צו דעם שיסלשטויס אויף דעם אָרעם פֿון שטובן־דינסט. טויזנט הערצער פּרעפּלען אַ תּפֿילה, די אינטימסטע תּפֿילה פֿון האַרץ. פֿון דער טיפֿסטער טיף קומט זי. אַ תּפֿילה, אין אַלע שפּראַכן פֿון אייראָפּע. יעדער ברענגט זי אַרויס אויף זיין שפּראַך, יעדער לויט זיין נוסח. ניין, מען ברענגט זי ניט אַרויס. זי רייסט זיך פֿון זיך אַליין אַרויס: „אָ, גאָט, אַ גרויסע שיסל — — — אַז אַוועקגייענדיק פֿון פֿאַס זאָלן די אויגן קאָנען זען ווי די זופּ ליגט אין איר אַ זיכערע.

ווייל ניט קיין זופּ ליגט אין דער שיסל. דיין לעבן ליגט דאָרט. דיין לעבן! — מער ווי דיין לעבן. אַ סך מער. איבער דיין לעבן ציטערסטו ניט אַזוי שטאַרק. אין דיין לעבן האָסטו שוין לאַנג פֿאַרגעסן. אינעם לעבן פֿון דיין ווייב, פֿון דיינעם אַ קינד; אין דעם לעבן פֿון אַ געוועזענער וועלט — האָסטו שוין לאַנג פֿאַרגעסן. אָ, ניין! ניט דאָס ליגט אין דער שיסל. אַפֿילו קיין זכר פֿון דעם ליגט מער ניט דאָרט. דאָרט ליגט עפּעס הייליקערס. עפּעס דערהויבענערס. דאָרט ליגט אַ פֿאָרציע זופּ!

אַ גאַנצע פֿאָרציע זופּ!

און ווי גוט, ווי ווויל איז דיר און ווי טייער, אויב דו ווייסט, אַז קיין טראָפּן וועט פֿון איר ניט פֿאַרגאָסן ווערן.

— „העי! וואָס האָט איר זיך דאָ אַוועקגעשטעלט?!"...

יענע וועלכע האָבן שוין אַראָפּגעשלונגען זייער זופּ, אויסגעלעקט די פֿאַרזשאַווערטע שיסל פֿון אינעווייניק און פֿון דרויסן — שטעלן זיך באַלד אַוועק קוקן צו די וואָס גייען ערשט אַוועק פֿון פֿאַס מיט די שיסלען אין זייערע הענט. אַ געגיי פֿון שיסלען זופּ: קליינע געהויפּטע שיסעלעך, וואָס מיטן ערשטן בליק זעט מען באַלד די זופּ, און טיפֿע שיסלען, פֿון וואַנען מען זעט בלויז די הייסע פּאַרע אַן אויפֿגייענדיקע פֿון ליידיקע ראַנדן — מען דאַרף זיך אַריבערבויגן און אַריינקוקן, כּדי צו זען די זופּ מיט די אויגן. וואָס גיט דיר דאָס קוקן אין פֿרעמדע שיסלען זופּ? מען ווייס ניט צוליב וואָס מען טוט דאָס, נאָר ס'איז ניט מעגלעך דאָס ניט צו טאָן. נאָך דעם ווי מען האָט שוין אויפֿגעגעסן די אייגענע פֿאָרציע זופּ, אויסגעלעקט די אייגענע שיסל, מוז מען לויפֿן קוקן ווי אַנדערע גייען פֿאַרביי מיט שיסלען זופּ. מען מוז! מען מוז! ס'ציט. מען קאָן ניט דאָס ניט טאָן. כאָטש וואָס וועט דיר דאָס געבן? וואָס וועט דיר דערפֿון אַרויסקומען? קיינער טראַכט אַפֿילו ניט וועגן דעם. ס'איז קלאָר ווי דער אוישוויצער טאָג, און פֿאַרשטענדלעך ווי דער אוישוויצער פֿאַרשטאַנד. מען מוז לויפֿן קוקן; ווייל ווי אַזוי קאָנסטו דיר דאָס גאָר אויסמאָלן צו בלייבן זיצן אויף דיין נאַרע, נאָך דעם ווי עס איז שוין מער גאָרנישט דאָ צו לעקן אויף דעם בלעך

פון דיין שיסל, בשעת אונטן, אין בלאָק, האַלט מען אין איין גיין מיט שיסלען זופּ?
די הענט וואָס האַלטן די שיסלען פאַרשווינדן. דו זעסט זיי ניט. דו זעסט בלויז — אַ געגיי פון שיסלען זופּ אין דער לופט. הונדערטער שיסלען זופּ! אַן אומגעהייערע איבער־מענטשלעכע קראַפט טרייבט דיך צו קוקן צו די זופּ אין די שיסלען. זען יעדע באַזונדער מיט דיינע אויגן.

אָפּט מאָל זעסטו די הענט, און אָפּט מאָל זעסטו זיי ניט. שיסלען זופּ שוועבן אַנט־קעגן צו דיר. אַלע צו דיר. ס׳רינט פון דיין נאָז, פון דיין מויל. דורך דיינע אויגן גיסן זיך שיסלען זופּ גלייך צו דיינע ליידיקע קישקעס. אָן אויפהער. אָן אויפהער.

ממש לעבן דיר שטופּט זיך פאַרביי איינער מיט אַ קליין שיסעלע זופּ. מען זעט זי, די זופּ. מען קאָן צו איר מיט די הענט דערלאַנגען. ס׳שלאָגט אַ פּאַרע פון פולן, רייצנדיקן שפּיגעלע. דער טראָגער הייבט ניט אַרויס די אויגן. ער שרייט אינעם פולן שיסעלע אַריין: פאַרפוילטע מוזלמענער, וואָס האָט איר זיך אַוועקגעשטעלט אין וועג? אַוועק, אַוועק! דו טראַכטסט: אָ, ווען דאָס שיסעלע קערט זיך איבער, און פאַלט צו דער ערד! דו וואָלסט איצט געקאָנט דער ערשטער זיך אַ וואָרף טאָן אויף דער קאַלוזשע מיט די ציין. נאָר באַלד ווי דער אָ שרייער איז אַוועק און אויסגעלעקט זיין אייגן שיסעלע פון אינעווייניק און פון דרויסן, לאָזט ער זיך אַראָפּ שנעל פון די ברעטער־נאַרע און שטעלט זיך אַוועק קוקן צו יענע וואָס גייען איצט אַוועק פון פּאַס מיט פולע שיסעלעך. אַ שטייגער ווי אין דער זופּ, וואָס דו האָסט נאָר וואָס אַראָפּגעשלונגען, וואָלט זיך געפינען אַזאַ מין סם, וואָס ווי נאָר ער קומט אין דיר אַריין צווינגט ער דיך, דו זאָלסט באַלד לויפן קוקן צו פרעמדע שיסלען. אַ מאַגישע קראַפט. העכער פון דיין שכל און שטאַרקער פון דיין כּוח.

טויזנט פּאָר אויגן קוקן צום שיסלען־שטויס אויפן אָרעם פון שטובן־דינסט: אַ קליין שיסעלע בריט די ביינערשפּיצן פון די פינגער. אַ קליין שיסעלע קאָן דיר פון די הענט ווערן אַרויסגעשטויסן צו דער ערד. אָ, גאָט! נאָר דיר זאָל דאָס ניט טרעפן! אָ, גאָט! אָ, גאָט!...

תּפֿילה אין אוישוויץ —
צו אַ שיסל, אַ טיפער, מיט ברייטע ראַנדן.